

**Projev Jany Horváthové,
ředitelky Muzea romské kultury v Brně,
u příležitosti Dne památky obětí holocaustu
a předcházení zločinům proti lidskosti
Španělský sál, Pražský hrad,
28. ledna 2025**

Když před 80 lety Sovětská armáda osvobodila osvětimský komplex, Romové už zde nebyli. To souvisí s jiným významným dnem, 2. 8. 1943, kdy byli v Osvětimi za jedinou noc vyvražďeni zbývající vězňové tzv. cikánského rodinného tábora v Brikenau – 4300 Romů a Sintů. Celkem však v komplexu osvětimských táborů zanechalo svůj život přes 20.000 evropských Romů a Sintů včetně těch od nás, celkem z 22.000 zde vězněných.

Příběhy těchto lidí stále nejsou moc známé, a tak Vás stručně seznámím aspoň s těmi, které sdílíme u nás doma. Z mého rodu Holomků byla až čtvrtina vězňů držená v protektorátním koncentračním táboře v Hodoníně u Kunštátu. Je pro mě útěchou, že Muzeum romské kultury už od roku 2021 na tomto místě plně zpřístupnilo Památník i s rozsáhlými expozicemi. Přimo z naší rodiny holocaust nepřežilo 30 členů, většina z nich zahynula právě v Osvětimi.

Podle rozkazu vůdce SS Heinricha Himmlera z prosince 1942 byli pak následující rok z protektorátu do Osvětimi odtransportováni skoro všichni Romové a Sintové, respektive tzv. cikáni a cikánští míšenci. Mezi takovými byla i celá rodina mého dědečka, která žila již od roku 1917 usedle v obci Svatobořice u Kyjova. Všichni dospělí členové pracovali, můj děda Tomáš byl v té době dosud jediným Romem-studentem Karlovy univerzity-Právnické fakulty. Jeho synovec Miroslav studoval gymnázium. Tomáš Holomek coby Rom a student práv odporoval nacistické eugenické rétorice o nevzdělatelnosti cikánské rasy, a byl proto solí v očích říšského Němce inspektora německé kriminální policie organizujícího transporty Romů z Moravy do Osvětimi – Franze Herziga. O Holomkovi mluvil se svými podřízenými četníky, jeden z nich pak Tomáše varoval, aby ihned utekl. Tak se stalo a díky tomu můj děd přežil ukrývaný v romských lokalitách na Slovensku. Ne tak jeho 3 bratři a otec. Všichni včetně romské manželky jednoho z nich měli být odvezeni transportem dne 19. 3. do Osvětimi. Svatobořičtí občané se chodili se svými sousedy obřadně loučit a nosili jim na cestu dary a jídlo. Ti obdarovaní byli vystrojeni jako na svatbu a domnívali se, že jdou tak zvaně na práce. Na sběrném místě k transportu – na brněnských jatkách – se podařilo úplatkem zlata starého otce vyplatit. V rodinném archívu uchováváme strohou zprávu psanou v němčině inkoustovou tužkou. Velitel četnické stanice ve Svatobořicích sděluje, že *cikán Pavel Holomek byl kriminálním ředitelstvím v Brně při soupisu cikánů dne 19. 3. propuštěn*. Sám Pavel ten však tužil, že svobodu získává jen dočasně. Okamžitě se začal ukrývat v lesích poblíž moravských Nesovic. V tuhé březnové zimě spal v krmelci zakrytý senem. Odkázaný na pomoc místních byl udán a se srpnovým transportem vězňů z koncentráku v Hodoníně u Kunštátu byl stejně jako oni odvezen do Osvětimi. Jeho tři synové v té době už byli po smrti. Vyučený zámečník, nadaný na matematiku a zakladatel Sportovního klubu Svatobořické kopané Čeněk zemřel na tyfus. Jeho bratři Štěpán a Stanislav se se skupinkou dalších Romů pokusili o útěk, byli chyceni a dne 27. 5. 1943 pro výstrahu popraveni před bunkrem č. 11. Uchovávám jako rodinnou památku pozdrav Stanislavovy české manželky Anny Čapkové – který se

odkazuje na společné foto s manželem a který vepsala na revers svojí krásné podobenky elegantní zlatovlasé dámy, kterou měla v úmyslu manželovi věnovat: *Jestli pak sis v té chvíli myslel, když ses nechal fotit, jak se tak usmíváš co tě za měsíc stihne? Já na Tebe myslím stále. Tvoje žena. A místo adresy píše dál: Je to osud! Jak jsi mně to v poslední lístku napsal kdyžs mně dával poslední s Bohem. A na zhledanou jsi zapomněl připsat! Budu zase šťastná, když se mně vrátíš domů!* Datováno 14. 11. 1943, kdy už byl Stanislav víc než 5 měsíců po smrti.

Otec Pavel Holomek zahynul v plynové komoře v den likvidace tábora, doprovázen mladou snachou, ženou jednoho ze svých synů – krásnou, milou a pěvecky nadanou Emílií, vyučenou švadlenou, která dle romské tradice nechtěla stařečka nechat samotného, ač se sama mohla zachránit nástupem do transportu práceschopných do KT Ravensbrück.

I moje děti znají tuto těžkou minulost naší rodiny a je symptomatické, že možná lépe než jejich učitelé. Prostřední dcera Natálie přijela ze školní exkurze do Památníku Osvětim s pláčem, když pana profesora doplnila při výčtu obětí místa i o Romy a byla uzemněna, ať si nevymýšlí.

Je dosud smutnou realitou, že se děti v našich školách neučí o dějinách Romů. Byť ty jsou dlouhodobou faktickou součástí dějin českých i světových. Já však pevně věřím, že se to brzy změní.

A snad i díky tomu už nebudeme muset slýchat ve veřejném prostoru od politiků či úředníků projevy neznalosti a inklinace k mýtům, jaké prosazovali nacisté, jako např. že Romové k něčemu jsou či nejsou předurčení.

Faktem zůstává, že Romové stejně jako Židé trpěli za války dobovou terminologií řečeno: na základě rasy, tedy příslušnosti k etniku. Romové prožili holokaust. Učme se však i romský výraz odpovídající genocidě: **Le Romengero murdaripen**.